

AZ ÁLMOK ÉLMÉNYTARTALMÁNAK PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATA ELSŐÉVES FŐISKOLAI HALLGATÓKNÁL

Írta: GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN

Dolgozatunkban arra vállalkoztunk, hogy fejlődéslelektani szempontból kiterjesszük eddigi vizsgálatainkat a 18—19 éves hallgatókra. A 10—14 éves általános iskolai, majd 14—18 éves középiskolai tanulók vizsgálati eredményei meggyőztek bennünket arról, hogy az érzelmi élet feltárása, az élmények fejlődéslelektani vizsgálata sajátos menetet követ és az életkorokra jellemző összefüggéseket mutat.

1959 óta foglalkozunk a különböző életkorú gyermekek érzelmi életének, élménytartalmainak, álmainak elemzésével. Arra törekszünk, hogy a különböző életkorban tipikusan jelentkező sajátosságokat fejlődéslelektani tekintetben is vizsgálat tárgyává tegyük. Az általános és középiskolai anyag összehasonlító elemzése meggyőzött bennünket arról, hogy követett eljárásunkkal az életkori sajátosságok függvényeként jelentkező karakterisztikus megnyilvánulásokat feltáráshátjuk, és ezekből a gyermekek érzelmi életének megismeréséhez fontos adalékokat nyerhetünk.

Ezen alkalommal sem törekszünk arra, hogy a különböző ~~átomelméleteket bíráljuk~~, vagy az álom jelenségének pszichológiai elemzését elvégezzük. *Az álom élménytartalmának feltárása és az ebben jelentkező életkori sajátosságok elemzése*, megítélésünk szerint *értékelhető és hasznosítható forrásanyag mind a gyermeklelektan, mind a klinikai pszichológia számára.*

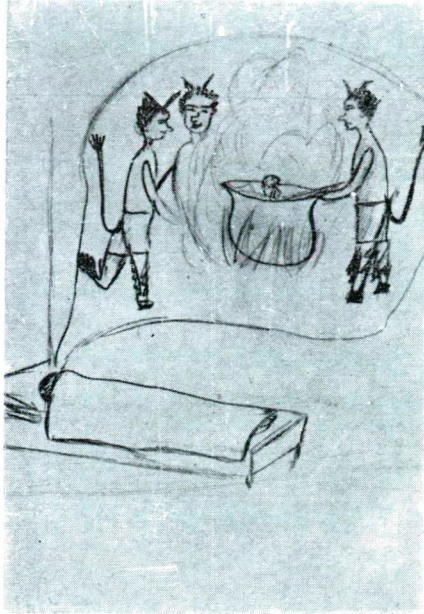
Már a félelem motívumainak vizsgálatokor kiderült, hogy a 10—14, majd a 15—18 éves életkorig a konkrét megnyilvánulásokkal szemben inkább az absztraktabb motívumok jutnak vezető szerephez. Bizonyos mértékben a megismerési folyamatok analógiáját követi ez a fejlődési menet, amennyiben a konkrét, egyszerű, deskriptív jellegű élményanyagtól indul ki és egyre absztraktabb, érzelmi vonatkozásban az önértékelésig terjedő sprektumot ír le. A félelem is eleinte csupán konkrét tárgyakra, természeti jelenségekre irányul, majd a 12—14 éves korban egyre absztraktabb formát ölt, szituációs és fantáziafélelmeket figyelhetünk meg, megjelenik az élet, a halál, a háború, a megsemmisülés problémája. Az álmról gyűjtött tapasztalati anyagunk meggyőzött bennünket arról, hogy az általános iskolás tanulóknál ez a fejlődési menet az éber és az álombeli élménytartalmak tekintetében hasonló összefüggést mutat. Természetesen figyelembe kell vennünk az álom sajátos nyelvezetét, az álombeli szituáció felismerésének, a reális helyzet értékelésének logikai hiányosságát az álmodó részéről, illetőleg a diffundáló gátlás következtében előálló sajátos helyzetet. Ennek ellenére *bármilyen átomelmélet alapján állunk is, el kell ismernünk az álom jellemző és tanulságos tartalmi vonásait, az élet jelenségeihez való sajátos viszonyulás érdekes megnyilvánulási színhelyét.* Éppen Pavlov mutatott rá arra, hogy az úgynevezett örököségi pontok milyen mértékben jellemzőek az álom mélységére és személyi összefüggéseire, illetőleg az egyént foglalkoztató napi ingerek hatásmechanizmusának érvényesülésére. Nem véletlen, milyen mértékű diffundálódást tapasztalunk a gátlásoknál, illetőleg milyen mértékben hatnak vissza a napi élet eseményei magukra az álmokra. Az úgynevezett kulcsélmények közvetlen, vagy közvetett formában jelenhetnek álmunkban, azoknak sokszor érzelmi színeződést is adnak.

Már az általános iskolai tanulók álmainak elemzésénél láttuk, hogy életük apróbb – nagyobb élményei, főképpen az otthoni és iskolai események, a velük járó érzelmek és vágyak, tervezetések összefüggenek a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő álmok jellegzetességeivel. A középiskolás álmotartalmak és korábban szorongásai, félelmeik elemzése rávilágított arra, hogy mindez az életkori sajátosságoknak megfelelő absztraktabb formában, nagyobb önközpontúság mellett jelentkezik a középiskolásoknál. Csökken a jelentősége a mesemotívumoknak. Az élményközlés deskriptív formája helyett az állásfoglalás, töprengés, problémázás, az etikai kérdések jelentkezése dominált az álmok során. A napi élet tárgyait, jelenségeit, eseményeit tükröző motívumcsoportoknál egyre jobban előtérbe kerültek az iskolai élet kérdései is. A középiskolás tanulóknál a szorongásos álmok mellett a vágyteljesülés pozitív motívumait is megtaláltuk. Egyre absztraktabb formában jelentkeztek azok a motívumcsoportok, amelyek az irracionális kérdések, a filozófiai problémák felé terelték a serdülőkorú gyerekeket az énközpontúság mellett a fokozott felelősségtudat, a lelkiismereti kérdések, és az élet nagyobb filozófikus értelemben jelentkező problémáinak köréig. Az általános iskolás gyermekeknél a betegség, a halál egyszerű tárgyi élményanyag gyanánt szerepelt. A középiskolásoknál az elmúlástól való félelem, az önmaguk erőtlenségéből fakadó aggodalom és a fatális végzet fenyegetése, a megsemmisülés filozófikus értelme is megjelent. A lelkiismereti kérdések mellett a feladattudat, a pályaválasztás és etikai kérdések itt szerepelnek először hangsúlyozottan a tanulóknál. A primitív egyszerű vágyak mellett feltűnnek a másik nem iránti vonzalom, a társkeresés, a szociális problémák és a szexuális vágyakkal együttjáró önvád, vagy éppen az erkölcsi állásfoglalás motívumai.

A romantikus kalandvágy, az ismeretlen területek felfedezésével kapcsolatos erőpróba, az egyéni képességek érvényesítése, az önállósulás, tökéletesedés, a felnőtté válás igénye egyre konkrétan jelentkezik a 14–18 éveseknél.

A hallgatóknál végzett vizsgálatok hasonló módszerrel történtek, mint korábban azt a 10–18 éves tanulóknál elvégeztük. Szándékosan tettük ezt, hogy lehetőség szerint mintegy lineárisan folytassuk a fejlődéslélektani menetet. Az ifjúkorral való foglalkozás egyébként is több ismeretlen területet rejt magában, mint a korábbi életszakaszok. Különösen vonatkozik ez az érzelmi élet és az álmok élménytartalmára. Úgy gondoljuk, hogy az ezen a téren végzett vizsgálatok adatokat szolgáltatnak a hallgatók, tehát az ifjúkor pszichikus életének feltáráshoz.

Eljárásmodunk a következő volt: A hallgatók élményanyagából kiragadtunk néhány jellegzetes csoportot. Vizsgáltuk, milyen módon kerülnek ezek felszínre fogalmazásaikban és rajzaikban. Az ismertetésre kerülő anyag tárgya az „álom” volt. Vizsgált személyeink nemek szerinti megoszlása az alábbi képet mutatja: 445 nő, és 120 férfi. Ez a megoszlás általában megfelel az egyre jobban elfeminizálódó pedagóguspálya jelenlegi helyzetének. Ezért nem ragadtunk ki azonos számú vizsgálati személyt a fiúk és lányok köréből, viszont eredményeinket százalékosan közöljük mind a pozitív, mind a negatív motívumcsoport esetében külön-külön, valamint az összes motívumok százalékos előfordulási arányában. A feladatot a következőképpen tártuk a hallgatók elé: „Kapnak egy rajzlapot. Az egyik oldalára fogalmazást írnak. Írják le mindazt, amit az álommal kapcsolatosan átéltek, közvetlenül saját élményeik alapján tapasztaltak. A lap másik oldalára az álommal kapcsolatos tetszés szerinti rajzot készítsenek el.” Hangsúlyoztuk, hogy ne általában írjanak és rajzoljanak az álomról, mintha egy pszichológiai dolgozatot készítenének, hanem szorítkozzanak saját élményanyagukra. Mind a fogalmazás, mind a rajz elemzésénél kiemeltük az alapvető motívumokat, ezek előfordulását százalékosan kifejeztük, s egymáshoz is viszonyi-

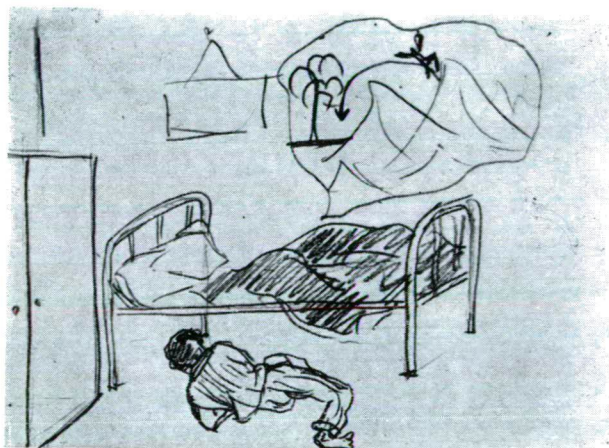
1. sz. ábra. Vizsgálóval kapcsolatos hallucinációs álmkép. (N. 150.)

2. sz. ábra. „Kihalt, visszataszító, rideg környezet” és a szorongó ember. (F. 327.)

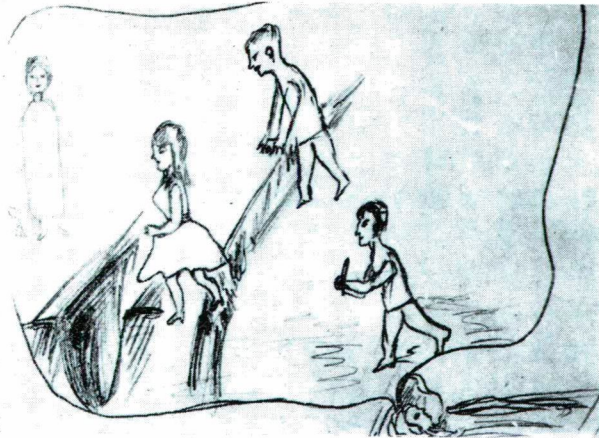
3. sz. ábra. Zuhanás a mélybe. (F. 47.)

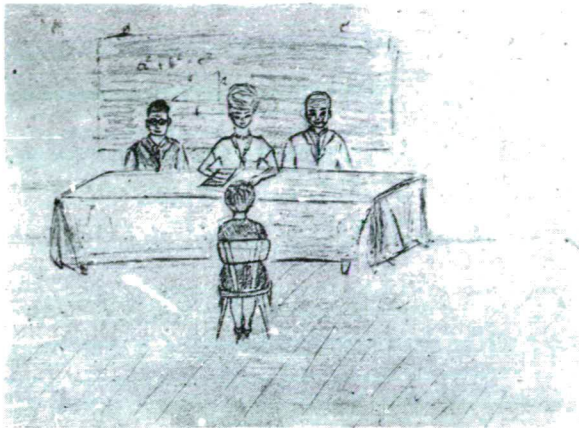
4. sz. ábra. Álmában hatalmas hullámok dobálják. (F. 530.)

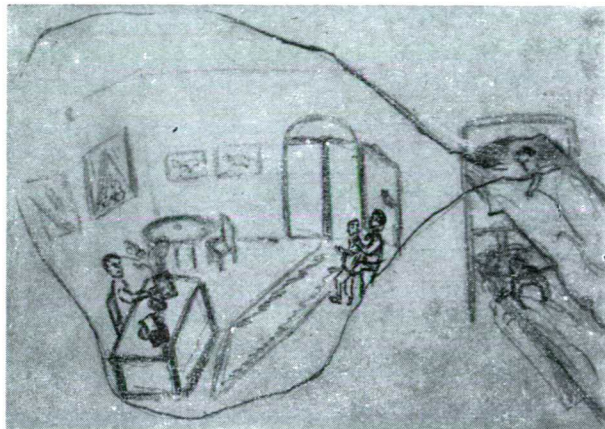
5. sz. ábra. Konfliktus szülő és gyermek között a szerelmi kapcsolat miatt. (N. 540.)

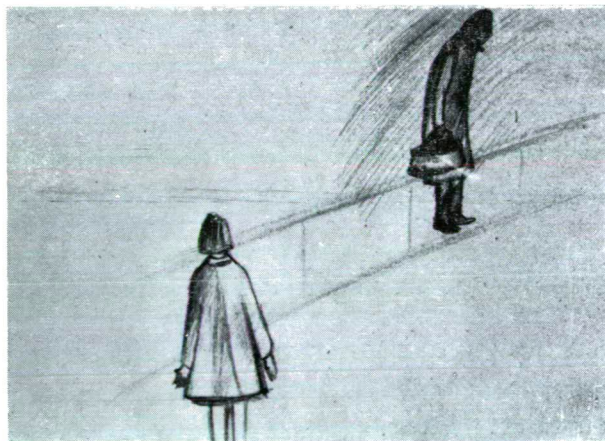
6. sz. ábra. Az üldözés izgalmái. (N. 22.)

7. sz. ábra. Szorongás az állombeli vizsgán. (N. 563.)

8. sz. ábra. Egy hallgató eltanácsolásának álomképe. (F. 17.)

9. sz. ábra. Búcsúzás az állomáson. (N. 121.)

tottuk, rangsoroltuk. Minthogy a megvizsgált anyagok száma a hallgatók neme szerint változó volt, ezeket csak a rájuk eső motívumszámmal arányosítva hasonlíthatuk össze egymással és így csoportokon belül kaptunk százaléértékeket. Ezek már összemérhető arányokat képviseltek.

1. sz. táblázat

Negatív motívumcsoportok (Az összes motívum 62,91%-a)
(Hallgatók szorongásos álmái)

1. Konkrét tárgyak	(1,61 ⁰ / ₀)	2,56 ⁰ / ₀)*
2. Elemi csapásoktól, természeti erőktől való félelem	(0,87 ⁰ / ₀)	1,38 ⁰ / ₀)
3. A baleset, betegség motívumai	(2,11 ⁰ / ₀)	3,36 ⁰ / ₀)
4. Hallucinációs formák	(0,56 ⁰ / ₀)	0,89 ⁰ / ₀)
5. Szituációs félelmi helyzet	5,89 ⁰ / ₀)	9,37 ⁰ / ₀)
6. Félelem a sikertelenségtől, elbukástól	(9,31 ⁰ / ₀)	14,79 ⁰ / ₀)
7. A társkeresés és a szexuális élet problémái		
a) Barátok, ismerősök megjelenése	(1,31 ⁰ / ₀)	2,07 ⁰ / ₀)
b) Szexuáletikai problémák	(1,92 ⁰ / ₀)	3,06 ⁰ / ₀)
8. A hivatásra való felkészülés problémái	(8,31 ⁰ / ₀)	13,21 ⁰ / ₀)
9. Etikai problémák, konfliktusok	(1,31 ⁰ / ₀)	2,07 ⁰ / ₀)
10. Kapaszkodás a múlthoz		
a) barátok, ismerősök megjelenése	(1,61 ⁰ / ₀)	2,56 ⁰ / ₀)
b) Szorongásos kötődés a családhoz	(15,94 ⁰ / ₀)	25,35 ⁰ / ₀)
11. A mesemmisüléstől való félelem		
a) A halál, mint élménytartalom	(1,92 ⁰ / ₀)	3,06 ⁰ / ₀)
b) A rombolás, pusztulás borzalmai	(10,24 ⁰ / ₀)	16,27 ⁰ / ₀)

* Az első szám azt mutatja, hogy a motívumcsoportok az összes motívumok hány %-át részik ki.
A második szám jelzi, hogy a negatív motívumok hány %-a tartozik az illető motívumcsoportba.

2. sz. táblázat

Pozitív motívumcsoportok (Az összes motívum 37,09%-a)
(Vágyak és tervek jelentkezése a hallgatók álmaiban)

1. Primitív konkrét vágyak teljesülése	(2,42 ⁰ / ₀)	6,52 ⁰ / ₀)*
2. A közvetlen környezet személyei, tárgyai	(2,79 ⁰ / ₀)	7,53 ⁰ / ₀)
3. Az utazás, kirándulás, romantikus kalandvágó	(9,37 ⁰ / ₀)	25,25 ⁰ / ₀)
4. Erőpróba, érvényesülés, siker	(5,02 ⁰ / ₀)	13,54 ⁰ / ₀)
5. A másik nem iránti vonzalom, társkeresés		
a) Szexuális beteljesülés, boldog szerelem	(12,03 ⁰ / ₀)	32,44 ⁰ / ₀)
b) Kiegyensúlyozott családi élet	(3,60 ⁰ / ₀)	9,70 ⁰ / ₀)
6. Az önállósulás igénye	(1,86 ⁰ / ₀)	5,02 ⁰ / ₀)

A motívumok, illetve motívumcsoportok megalkotása a kapott fogalmazások és rajzok alapján a fenti összképet mutatta (1–2. sz. táblázat). Az általános iskolai tanulóknál a konkrét tárgyak nagymértékű százalékos előfordulása helyett a középiskolásoknál egyre jobban előtérbe léptek a betegség, a megsemmisülés, a feladattudat, az elmúlástól való félelem, valamint a pozitív erőpróba, a másik nem iránti vonzalom, a társkeresés és az önállósulás, tökéletesedés igényének motívumai. Az alig néhány évvel idősebb főiskolai hallgatóknál ezek a motívumcsoportok lényegében fellelhetők. Speciális elkülönülést találunk ezen új korosztálynál részint az új életformával kapcsolatosan, részint pedig az ifjúkorba való átrendülés szakaszából adódóan. A konkrét tárgyak és elemi csapások, a természeti erőktől való félelem motívumai, a hallucinációs formák és a félelmi szituációk kisebb százalékban jelentkeztek mint a középiskolásoknál, a sikertelenségtől, az elbukástól való félelem viszont nagyobb szerepet játszik. A szexuális élet és a szexuáletikai kérdések új tartalmat nyernek.

A negatív motívumcsoport keretében meg kell indokolnunk a múlthoz való kapcsolódás motívumcsoportjának felvételét annál is inkább, mert nemcsak a negatív, hanem az összes motívumcsoport viszonylatában ez a legjelentősebb. A családhoz való kötődés motívumai valamennyi negatív motívumcsoport közül a legelső helyet foglalja el. (25,35%) Ez az elsőéves hallgatók alkalmazkodási, adaptációs problémáira utal. Magas százalékarány jutott a megsemmisüléstől való félelem motívumcsoportjára is.

A 10–14 éves gyermekeknél a halál konkrét álomtartalom. A középiskolásoknál a haláltól, a hozzátartozók elvesztésétől való félelem kerül előtérbe. A rombolás, a pusztulás borzalmi is inkább filozófikus, társadalomkritikai értelemben jelentkeznek, míg az ifjúkorban mint világnézeti állásfoglalás, szemléletmód. *A hallgatók álmaiban a szorongásos jellegű álomtartalmak jelentős százalékot tesznek ki.* A középiskolásokkal szemben náluk kisebb mennyiségben fordulnak elő pozitív álomtartalmak. Ezek is új összefüggést mutatnak. Mesemotívumok egyáltalán nem szerepelnek. A primitív konkrét vágyak teljesülésére vonatkozó álmok előfordulása csökkent a középiskolások álmaikhoz viszonyítva. Az önállósulás igénye nagyobb mértékben jut kifejezésre a középiskolás tanulóknál. Ez érthető is, hiszen a középiskolás serdülő gyermek sajátos magatartása éppen a felnőtté válás és az ezzel kapcsolatos kompenzálás és túlkompenzálás motivációjához vezet. A főiskolai hallgatóknál az önállósulás igénye már nem abból fakad, hogy el akarják érni a felnőtt ember jogait, hanem a pályán való boldogulás és helytállás igényére utal. A pályaválasztás maga is egyfajta önállósulásra való törekvésnek jelentkezik a középiskolásoknál, míg a szakjellegű felsőoktatásban résztvevő hallgatóknál ez már bizonyos fajta megállapodást, belenyugvást, vagy pedig pozitív élményanyagot jelent. A lényeges különbség a másik nem iránti vonzalom és a társkeresés jellegében található. Valamennyi pozitív motívumcsoport közül ez a leglényegesebb, választható jellegű minőségi átalakulás a fiataloknál. A hallgatóknál ez a domináns pozitív motívumcsoport. Míg a középiskolásoknál az összes pozitív motívumcsoportoknak mindössze 8,24%-a tette ki, addig a főiskolai hallgatóknál ez a szám 42,14% volt.

Vizsgálataink szerint tehát az álomtartalmak legjellemzőbb, az előző életkortól minőségileg elválasztó fejlődéslélektani specifikuma a családhoz való szorongásos kötődés, és a másik nem iránti vonzalom, társkeresés motívumcsoportjában található meg.

A konkrét tárgyak motívumcsoportjában éppúgy megtalálhatjuk az egyes állatoktól való félelem példáit, mint azt a korábbi korosztályoknál is tapasztaltuk (kutya, pápuák, őserdő, vér, vadállatok, tigris, vízisikló stb.). Az elemi csapásoktól, természeti erőktől való félelem hasonlóképpen a szokásos motívumokat tartalmazza: mennydörgés, villámlás, árvíz van, a viharban hajótörést szenvedett, tűzvészben kigyullad a ház stb. Az egyik hallgató plasztikusan írja le a nap perzselő, pusztító hatását. „A Nap leesett a Földre s mindent felperzsel, s éreztem, ahogyan megégek, illetve az egész testem folyékony anyaggá vált, majd elégett. A Nap egyre közelebb jött s üldözött mindenkit. Ez nagyon rossz érzést hagyott bennem.” (N. 270.)*

A baleset, betegség motívumai aránylag kis százalékot tesznek ki. A szerencsétlenség, baleset szokásos formái mellett mutatkoznak a sajátosan e korra jellemző motívumok, mint pl. udvarlóm szerencsétlenül járt, baleset érte stb. Jelentéktelen számban fordulnak elő hallucinációs álmok is. Szörny kergeti, kusza, színes álmoképek, nyomasztó lidérc hatása alatt áll, szörnyel találkozik, ördögöket lát stb. (1. sz. ábra.) A képen a vizsgáztatók mint ördögök jelennek meg, később pedig egyre félel-

* A zárójelben levő szám a vizsgált hallgatók sorszáma: N=nő, F=férfi.

metesebb alakban közelednek felé, majd el akarják kondérban égetni. „Egyik kollokvium előtti éjszaka megálmodtam, hogy hányast fogok kapni. A tanár patákkal, farokkal és szakállal jelent meg előttem, hatalmas nagy volt. (Típusos óriás volt, csak az arcvonásai hasonlítottak rá.) Háromágú villájával össze-vissza szúrkált, üstebe tett, főzött, közben a filozófiát kérdezgette. Persze én meg sem tudtam szólalni. Az egész szoba lakói és az összes ismerőseim (szintén ördögnek láttam őket) körülöttem termettek és gunyos dalt énekeltek. Reggel, amikor felébredtem, szédelegve mentem a kollokviumra, mint akit kibeleztek.” (N. 150.)

Egy másik ábrán az egyik hallgató kusza vonalakkal jelzett háttérben ijesztő fejet rajzol, amely mögött a vízió, hallucináció hatására eltörpül a szorongó kis ember. (2. sz. ábra.) A rajzot személyes élményeiből kiindulva a következőképpen magyarázza: „Kihalt, visszataszító, rideg környezet, egyedüli szembenállás mindenkivel. Gyakran üldöznek, előfordul, hogy megölnek, leesek.” (F. 327.)

A szituációs félelmi helyzet sok formában jelentkezik a hallgatók álmaiban. Erdőben egyedül bolyong, sivatagban, erdőben eltéved, fél, mocsaras, ingoványos tájon, lakatlan szigeten egyedül él, nagy vízbe került és nem tud ebből kilábolni, elsüllyed, közben tájékozatlanul keresi a kibontakozó utat stb. A szituációs szorongásos félelmi álmok másik csoportjában támadással kapcsolatos élményeket találtunk. Pl. idegen arcoktól retteg, gonosz emberek elrabolják, betörők, gyilkosok, nőrablók üldözik, rablók megtámadják, részeg ember kergeti. A bizonytalansági érzésből fakadó lidérces álmok tükröződnek ezekben a képekben. Megtalálhatók a jatrogén ártalommal kapcsolatos élmények is. (Pl. félelem az injekciós tűtől, a foghúzástól.) Plasztikusan rajzolta le szituációs szorongásos álmát az egyik hallgató (3. sz. ábra), aki az erdő mellett a mélybe zuhan. Az arányokból látható a kis ember gyöttrődése és szorongása, félelemérzése. A másik kép (4. sz. ábra) azt mutatja, hogy egy nyomasztó álom során viharba kerülő ember hogyan látja önmagát, midőn a tenger egy lakatlan szigetre dobja. A szituációs félelmi álmok gyöttrő jellegére utal a következő idézet is.

„Sajnos nekem most az utóbbi időben gyakran olyan álmaim vannak, hogy egész éjjel félelem, rettegés tölt el. Sőt a felébredés után is egy pillanatig még félek, míg tudatában nem vagyok annak, hogy ez csak álom volt. Néha már lefekvés előtt félek attól, hogy éjjel megint olyanról álmodom, amitől félni fogok, s másnap reggel rettentő fáradtan, kimerülten ébredek fel.” (N. 172.)

A sikertelenségtől, elbukástól való félelem elég nagy százalékban szerepel (14,79%). Megtaláljuk a korábbi időszakokra jellemző általános elégtelenségi érzést, mint pl. küzködöm, kiáltanék, de nem tudok, verekszem, de alul maradok, elsüllyedek, szaladnék, de képtelen vagyok rá, dulakodom, zuhanok, tehetetlenül gyenge vagyok, félek, hogy eltévedek, lekésem a vonatot, nem tudok beszélni, megdobálnak, legyőznek. Ezen motívumok mellett megtaláljuk azonban a magasabbrendű motívumok csoportját is, amelyek nem csupán a tehetetlenséggel függnek össze, hanem a sajátos hallgatói élet egy-egy eseménye által színezettek, mint pl. szerelmem más nőlegénye lett, és én tehetetlenül vergődöm, érthetetlen emberekkel verekszem, nem szeretnek, mellőzött a partnerem, megszégyenítenek, a közönség kifütyül és én olyan kicsinek érzem magam, barátnőm udvarlóm miatt elhagyott, kinevetnek, megaláznak, festményem leégett, nem vagyok normális, visszataszító, rút vagyok, ruhátlan, kiszolgáltatott, nem sikerülnek terveim, felsülök stb. Ez utóbbira jellemző az egyik hallgató álmának részlete: „Valami konkrét terv, feladat, cél beteljesedését, lefolyását álmodom meg. Pl. balatoni utazás előtt egy-két nappal erről álmodom. A másik globálisabb, átfogóbb dologból indul ki, pl. a jövőre vonatkozó terveimből – és kivétel nélkül a vereségemmel végződnek. Ezekbe azután benne van minden.” (F. 327.) A beilleszkedés nehéz-

ségeivel való küszködést tükrözi a következő idézetrés: „Csak én vagyok képtelen beilleszkedni a társaságukba. És kinevetnek és nagyon egyedül érzem magam.” (N. 328.)

A társkeresés és a szexuális élet problémái szexuál-etikai kérdések keretében is jellelhetőek. Ez a motívumcsoport jelentős részben pozitív. A negatív megfelelőjében a kielégületlenség és vágyódás többnyire erotikus jellegű mozzanatait figyelhetjük meg. A korábbi életszakaszban a pubertás kor körül jelentkező hasonló igény irreális és főleg romantikus, szexuálitás nélküli társkeresést tükrözött. Tartalmát a következő főbb jegyekkel jellemezhetjük: nem értenek meg, vágyódom egy igazi partner után, akivel megoszthatom örömet és bánatomat. Ezzel szemben a hallgatók álommotívumaiban a közvetlen ösztönsszükséglet kielégítésére való vágyódás és az ezzel kapcsolatos konfliktusok is megtalálhatók. (5. sz. ábra.) Az álmok során főképp lányoknál jelentkezik az averzió, a terhességtől való félelem, és a szexuális brutalitástól való menekülés. Így pl. idegen férfi üldöz, késsel üldöznek, kéjgyilkosságot akarnak elkövetni, undorító férfi rámtámadt, néger fiú fekszik mellettem és megcsókol stb. Bemutatjuk, hogyan írja le az ilyen támadást az egyik lány. „Hogyan történt, nem tudom, de hirtelen az egyik negyedéves fiú vicsorogva, ordítva közeledett felénk és kezében egy bambuszkardot tartott. Ezt kiabálta: harakiri, harakiri! Szinte még most is érzem azt a nagy fájdalmat, amikor belém vágta a bambuszt. Menekülni nem tudtam, mintha a székhez kötöztek volna, addigra a csoporttársam is eltűnt és én egyedül maradtam. Hirtelen eltűnt a vérholt a fehér ruháról és én boldogan nevettem a IV. éves fiúra, sőt nagyon jól esett, amikor megcsókolott. Mintha nem is ő hasította volna fel a hasamat, úgy eltűnt az előbbi jelenet.” (N. 399.) E probléma másik változatban is jelentkezik. E széles skálájú motívumcsoportban a szexuális partner sokszor előtérbe kerül. Pl. udvarlóm kövér, udvarlómmal összevesztem, a homoszexualitás kérdése merült fel, meddig tart a szerelmi érzés, ki lesz a férjem, esküvői kocsik eltaposnak, elvesztem szerelmemet stb. Az egyik álom azt a küzdelmet vetíti elénk, amit az álmodó átélt egy erotikus jellegű megnyilvánulás közben. A konfliktust az udvarlók közötti választás okozta. Egy másik fiú nyíltan felvázolja a szexuális partner igényét, amely koránál és előzőleg folytatott életviszonyainál fogva erős szükségletként jelentkezik. „... Ha álmodom, akkor is a másik nem iránti vonzódáson alapul. Ennek talán az az oka, hogy most nem kapom meg azt, ami ezelőtt megvolt. Két évig dolgoztam. Ott az ember egészen más szemmel nézi a világot, mint itt a főiskolán. Nagyobb volt az önállóságom, és mivel ott én kerestem meg a pénzem, sokkal szabadabban határoztam. Sokkal kevésbé kellett félnem a következményektől. Itt az ember sokkal jobban meggondolja a dolgokat. Nagyobb a felelősségem. Viszont az is tény, hogy az embernek szüksége van erre. Huszonegy éves vagyok, azt hiszem érthető, ha néha álmodom.” (F. 281.)

A romantikus jellegű vonzódás jó példája az egyik lány alábbi álomrészlete. „Az éjben nem volt senki kettőnkön kívül az árkádok alatt csak én és ő. Hogy ki volt az a fiú, nem tudom, akkor este ismertem meg a presszóban, ott kért fel táncolni. Keveset sétáltunk, inkább csókolóztunk, s arra gondoltam csók közben, hogy vajon meddig tart ez a boldogság? Nagyon is jó volt a csak fantáziaszülte színes környezetben, de sajnos hamar befejeződött a boldogság.” (N. 352.)

Őszinte hangvétellel jellemzi az alábbi megnyilvánulást is: „Rólad álmodtam. Mióta idejöttem, nagyon sok minden megváltozott, és még nem is szoktam meg teljesen. Ha neked mondanám, hogy álmodtam és nem lennék hajlandó konkrét dolgokat mondani (mivel nem is sok lenne, esetleg egy kiábrándító mondat, amely mindent elrontana), biztos vagyok benne, hogy kitalálnád, mi volt. Annál is inkább, mert

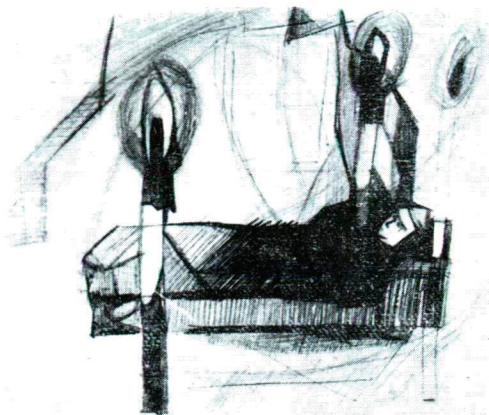
neked is nagyon sokszor eszedbe jut és kínlódunk mindketten. Valami könnyű, sima, bársonyos textilanyaghoz lehetne hasonlítani azt a valamit, ami történt és az érzést. Érdekes, te ugyanezt álmodtad és ugyanakkor. Úgy látszik, külön-külön nem érünk semmit.” (N. 51.)

A szülői ház véleménye és a saját párválasztás közötti ellentét plasztikusan mutatkozik meg az alábbi álmorészletben. „Már majdnem bekerített társaságával, én megadtam magam, mikor édesanyám mostani udvarlómmal megjelent, pedig valószínűleg nem is látták egymást. (6. sz. ábra.) A régi partner letette kését, s hívott magához vissza, s azt mondta, hogy az övé leszek, vagy senkié. Mamám megfogta a kezem, s nem engedett sehová.” (N. 22.)

E kor sajátos vonásához tartoznak a szexualitikai problémák. Ez a specifikusan elkülönítő vonás korábbi életkorokban véletlenül, szórványosan sem jelentkezett. Ilyen motívumok pl.: kitagadnak, megszőktem egy fiúval, titokban eljegyzést tartottam, szüleim tudta nélkül férjhezmentem stb. Ezek a jelenségek arra vallanak, hogy konfliktushelyzet alakul ki nagyon sok esetben az önálló élettvezetés és a szülői befolyás között. Az ifjúkorban levő hallgatók anyagi, erkölcsi, szexuális, társadalmi nézőpontja, az önállóságra való törekvésben megmutatkozó igénye felnöttes, ugyanakkor lehetőségei anyagi, társadalmi vonatkozásban a szülőktől való függő helyzet stb. következtében nem állnak arányban az igényekkel. E konfliktushelyzet számos álomnak negatív élménytartalmat kölcsönöz. A titkolt viszony következtében nem kívánt terhesség jön létre az álmokban, melyek azután gyöttrő vívódásokat eredményeznek éppen a szülői ház ellenzése miatt. Az egyik lány álma jó példa erre. „Lakásunk legnagyobb szobájában ücsörögtem az asztal mellett, és édesanyámmal beszélgettem. Egyszer csak hirtelen bejelentettem, hogy terhes vagyok. Anyu azonnal elsírta magát és mondogatta, hogy ilyen szegényt megérni, ő öngyilkos lesz. Ahogy bejelentettem, hogy gyereket várok, azonnal nagy hasam lett, pedig előtte rendes volt, mintha legalább már nyolcadik hónapban lettem volna. Apám is belépett kisírt szemmel és azt mondta, nem tudja elviselni, hogy velem ez megtörtént. Nagyon elkezdtem sírni, és egyre azt bizonygattam (elnézést de így volt), én nem feküdtem le senkivel. Engem ne keverjenek azok közé a lányok közé, akik már nem egyszer megjárták a klinikát. Álmomban is elítéltem azokat a lányokat, akik lány létükre házasetetet élnek. De annyira rehetetlen voltam, hogy nem tudtam már egyáltalán beszélni, és hiába bizonygattam, hogy nem követtem el azt, amitől valakinek gyereke lehet. Nem hitték el, azután felébredtem.” (N. 500.) Más alkalommal a szorongó álmodót a szülői ház védi meg. Az egyik álom során hazai intelem ellenére létesít kapcsolatot egy leány, a nagymama figyelmezteti, de nem hallgat rá, mikor azután az erőszak elől odamenekül, már kiutasítják a házból, nem fogadják be, a menekülés eredménytelen. „Ma éjjel Lengyelországban voltam a tengerparton. A táj gyönyörű volt. Megkértem Jerzyt, hogy jöjjön be velem, mert félek egyedül. Nagymama intett, hogy ne menjek be, mert nem tudok úszni. Jerzy azonban vitt az egyik karján. Már nem láttam a partot, amikor Jerzy azt mondta, ha nem megyek vele haza, belefojt a tengerbe, és soha senki nem fogja megtudni. Vele mentem. Lent mentünk a víz alatt, nem volt semmi súlyom. Egyszer csak a Nagymamám házát látom a víz alatt! Bementünk. Már ott volt Nagymama is, de hiába borultam a nyakába, nem mosolygott rám. Azt mondta, hogy nem szeret, mert elhagytam és hazudtam neki. Kiutasított a házból.” (N. 376.) A terhesség következtében előállott szegényen elég gyorsan jelentkezik az álmokban. A család felháborodása, durva magatartás, rideg bánásmód hatása tükröződik a terhes nővel szemben. A félelem, hogy a gyermek apja nem az udvarlója, a félelem, amely a terhességgel, annak lehetőségével együtt jár, gyakran felszínre kerül. Ezen álmokban szerepel az

erőszakosság, brutális magatartás a férfiak részéről, mint pl. a volt udvarlója meg akarja ölni, nem értik meg, durván viselkednek vele szemben. A hűtlenség is sokféle formában mutatkozik meg; pl. hűtlen lettem, a fiú megcsalt, férjem megcsalt, nem életet éltem mással stb. „Férjnél voltam és éppen gyereket vártam. Férjem megcsalt. A lakásunkra hozta fel a nőt és engem arra kényszerített, hogy főzzek, azután pedig elzavart otthonról. Sírva bolyongtam a városban, és elhatároztam, hogy öngyilkos leszek. De nem tudom hogyan, újra otthon voltam és a férjem kérte a bocsánatot, könyörgött – megbocsátottam. Egy pár nap múlva részegen jött haza, veszekedett velem, megvert, kilökött az ajtón, én leestem a lépcsőn. Azután futni kezdtem és rohantam.” (N. 23.) Az álmok egy részében az álmodó nem megfelelő társaságba kerül, ahonnan nem tud hova menekülni. „Mostanában álmodtam, hogy a bátyám egy bűnöző bandába került és engem is elvitt. Egy olyan lakásban voltak, melyben több szoba volt. Fiúk és »olyan« lányok voltak ott. Borzasztó, mit műveltek: züllöttek, rendetlenkedtek. Én el akartam jönni, de a bátyám azt mondta, hogy ott kell maradnom, és nem engedtek ki.” (N. 157.) Előfordul, hogy valaki álmában hiányos öltözetben jelenik meg, és ennek következtében szégyenérzése keletkezik. Megjelenik az álmokban a megcsalt férj, a hűtlenség miatti lelkiismeretfurdalás gyötrelme. Konkrét formában fellépő problémák pl.: a fiú felhív a lakására és félek, esküvőm elől megszöktem egy fiúval, idősebb férfi udvarol, nős embert szeretek, megcsaltam a férjem stb. Ezekben az álomtartalmakban már kétségtelenül az érettebb ember viaskodása tükröződik. Pl. egyik hallgató a közvetlen főnökével álmodik, aki nő, de erotikus jellegű kapcsolat kiépítésének problémája merül fel. Nem titkolja, hogy az álom vágykielégülés számára. „Közvetlen főnököm volt egy 30 év körüli férfi. Nekem megtetszett, talán azért, mert sokat voltunk együtt, sokat segített, elbeszélgettünk sok mindenről. Nem volt köztünk semmi, mert már a kezdetén tudtam, hogy butaság az egész, mert van felesége is. Mégis mikor idekerültem Szegedre, sokat gondoltam Rá és már álmomban többször találkoztam vele az utcán. Nem akartam észrevenni, bementem egy házba, de utánam jött. Ő bement egy lakásba. Valószínűleg az övé volt, mert takarítani kezdett. Én odamentem és mindig kérdeztem: »A feleséged otthon van?« Már nem tudom, hogy mit válaszolt, mert felébredtem. Mitagadás, jó volt vele álmodni.” (N. 251.) Máskor meg a viaskodás, konfliktus alapja az, hogy a hallgató egyszerre kettőt szeret. „Az évfolyamtársammal komolyabbá vált az ügyünk (inkább csak az ő részéről). Én arra az álláspontra jutottam, hogy messze van Szeged és Budapest, a két fiú úgy sem fog egymásról tudni. És bekövetkezett a »katasztrófa«. Egyik együttlétünk alkalmával egyszer nem az ő nevét mondtam Neki, hanem a régi udvarlómét. Mindent be kellett vallani és végtelen lelkiismeretfurdalásom volt.” (N. 30.)

A következő motívumcsoportban a *hivatásrā való felkészülés problémái* jelentkeznek. A hallgatók álmukban a tantárgyakkal, a tanult anyaggal foglalkoznak és minden másként sikerül nekik, mint a valóságban. Nem tudnak tornászni, az előadás anyaga kavargó a fejükben, a gyermekekkel nem tudnak megfelelő kapcsolatba kerülni, tanulás közben a fáradtságtól kimerülnek és összevesznek a barátnők, az előadás kavargó anyagával foglalkoznak. Igen nagy számban jelenik meg a hallgatóknál a vizsga szituációja, üldözi őket a vizsgáztató, a tanár szörnyeteg képében jelenik meg, szigorú tanárokat látnak, hatalmas embereket, akik késsel kergetik a vizsgán őket, a vizsgán elájulnak, megszidja őket a tanár. A rossz vizsgaeredmény következményeként felvetődik az a probléma, hogy itthagya a főiskolát, vagy kiteszik a főiskoláról. Ebben a motívumcsoportban jelentkeznek azok az álomtartalmak, amelyek a végzett pedagógus problémáit mintegy anticipálva mutatják. Pl. megpofoztam a

10. sz. ábra. Halott a ravatalon. (N. 392.)

11. sz. ábra. A háború borzalmaiban eltorzult arcok. (F. 154.)

12. sz. ábra. A romantikus kirándulás álomképe. (N. 508.)

13. sz. ábra. A repülőút után ismeretlen városban jár. (N. 466.)

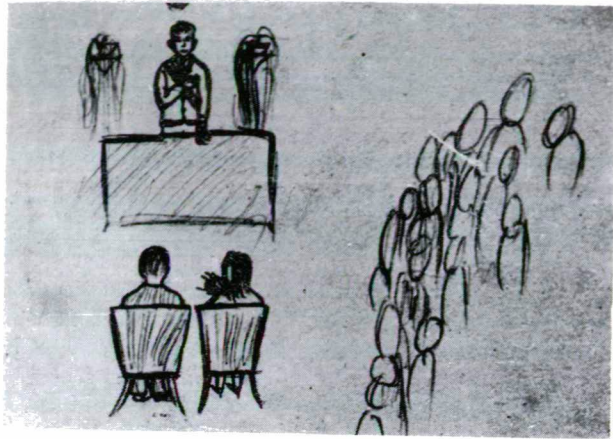
14. sz. ábra. Álombeli séta az erdőben. (F. 191.)

15. sz. ábra. Lányok és fiúk együtt a kollégiumban. (N. 524.)

16 sz. ábra. Dinamikus csoportjelenet az álomban. (F. 531.)

17. sz. ábra. A házasság motívumának jelentkezése a hallgatók álmaiban. (F. 564.)

18. sz. ábra. A boldog családi élet utáni vágyódás megjelenése. (N. 160.)

19. sz. ábra. A gyermek iránti vágy kifejeződése. (N. 386.)

tanítványomat, aki ezért öngyilkos lett, nem tudok tanítani megfelelőképpen, a gyermekek szidnak. „Nemrégiben álomban pedagógus voltam. Egy kis osztályban tanítottam. Sajnos elég kellemetlen volt az a körülmény, hogy mikor kiálltam a katedra elé, semmi sem jutott eszembe. Dadogtam, nyeltem, hörögtem, izzadtam. Érdekes, hogy az álmok között mennyire nincs összefüggés, mert rögtön utána a középiskola padjaiban én ültem mint diák és jelentettem a tanárnak, hogy nem készültem. A következő képen a főiskolán jelentem meg. Itt már a tanár úr mellett álltam és csak annyira emlékszem vissza, hogy rettenetesen vitatkoztam vele mindenről, s nem tudott meggyőzni. Elvitt ismét az iskolába (ua. mint az első kép), odaálltam megint a gyerekek elé és újra semmit sem tudtam.” (N. 183.) „Egyszer azt álmodtam, hogy tanítok. Egyik gyerek lövöldözött riasztópisztollyal. Én odamentem, és adtam neki két pofont. Utána nagyon megbántam, mert odajött a mamája is és az én férjem, s azt mondták, hogy így nem lehet gyereket nevelni. Én nem vagyok pedagógusnak való, ha megverem a gyereket. Nagyon sírtam és a gyerek is (akit megvertem). A gyerek mondta, hogy ne bántsd a tanár nénit, mert ő volt a hibás. Azután színházban voltunk. A gyermek is szerepelt. Meghalt a színpadon. Ekkor én megint elkezdtem sírni, mert mindenki engem vádolt, hogy én miattam halt meg, mert a szerepben igaz, hogy meg kellett halnia bánatában, de ő a valóságban is meghalt. Megint egy másik szituáció következett. A meghalt gyermek este eljött hozzám és azt mondta, hogy a két pofon miatt lett öngyilkos. Ő még soha nem kapott ki. Bánatomban valahogy én is meghaltam, úgy éreztem nem kapok levegőt, futok nagyon-nagyon gyorsan mindenki előtt, de megakadályoznak. Mindig elestem. Egy nagy sárba belerúgtam, abból a gyermek mászott ki. Utána elvitt valami nagyon szép helyre. Nemsokára itt is megverték. Mindig a pofont emlegették.” (N. 123.) Nemszak a gyermekekkel való foglalkozás problémái jelentkeznek az álmokban, hanem általánosabb kérdések is. Pl. a falu lehúz, értetlen emberekkel találkozom, s nem tudok megfelelőképpen helytállni. (7. és 8. sz. ábra.)

A 7. sz. ábra az egyik hallgatónót vizsga közben mutatja be. A vizsgáztatókhoz képest — akik mosolyognak — eltörpül, szorong a széken. A 8. ábrán azt a pillanatot látjuk, amikor a rossz vizsgaeredmény következtében kiteszik a főiskoláról.

Az etikai problémák, konfliktusok a negatív motívumcsoportok 2,07%-át teszik ki. Konkrét etikai kérdéseken kívül a bűnözés, az emberölés, kivégzés problémái is felmerülnek. A családdal való veszekedés motívumai jelennek meg a hallgatók álmaiban, más esetben elfoglalják lakását, és nem tudja az idegent kitenni, olyan helyzetbe kerül, amit később megbán, nem megfelelően viselkedett részeg állapotban, más esetben a közönség ellen vét. (Pl. libát lopott, megkárosította környezetét stb.) Máskor lelkiismeretfurdalás gyötri, mert nem teljesíti kötelességét, becsapja tanárait, és ez mind kiderül. Vannak, akik bűnöző bandába kerülnek álmukban, mások verekszenek évfolyamtársaikkal, akikkel haragban vannak, később fel is akasztják őket. Embert ölnek, leütnek valakit, sőt tetteik miatt másokat ítélnak el, embereket végeznek ki miattuk. Az egyik álomban arról van szó, hogy többet ivott az egyik hallgató a kelleterénél. „Először történt meg ugyanis velem az, hogy nem is kicsivel ittam alkoholból többet a kelleterénél. Ennek hatására kínlódtam, forgolódtam, nem tudtam mi van velem. Szörnyűséges zúgás volt a fejemben. S talán nevetséges is, amit láttam álomban. Állandóan folyt felém mindenféle ital. Folyt-folyt. Mindjobban közeledett felém, s mind elnyeltem. Szorongás fogott el álomban. Egyre süllyedtem. Úgy éreztem, nem tudok semmiben megkapaszkodni.” (F. 46.)

Jellegetesen életkori sajátosságnak kell tartanunk a „ragaszkodás a múlthoz” címmel összefoglalt motívumokat. Ez a csoport — mint említettük — a legjelentősebb

százalékban képviselt. Az ösztimotívumok viszonylatában és a negatív motívumok vonatkozásában egyaránt első helyen szerepel. (25,35⁰/o, illetve 15,94⁰/o.)

Az érettségizett fiatalember megváltozott viszonyok közé kerül a felsőoktatásban. Előzőleg az önállósulás érdekében viaskodott a családdal, és az előtte lebegő cél az volt, hogy életét saját akarata szerint szabályozza. Pályairányulása, társkeresése egyaránt a felnőtté válás jegyében folyt le a kamaszkori negativista attitűddel keveredve. *Elszakadva a család és az iskola jegyzelmző, időt beosztó, közvetlen ellenőrző köréből, a sokkal szabadabb, nagyobb jogkörrel, de egyben nagyobb felelősséggel járó életformába került. Az átmenet konfliktushelyzeteket hozhat létre:* az új hallgatói közösségben még nem jött létre a szükséges kohézió, a régi közösségtől (középiskola, család), pedig elszakadt. Hozzátehetjük: hirtelen történt mindez. A hallgatók jelentős része kisebb helyről érkezik, s többnyire nem töltött hosszabb időt idegenben. Nagyobb szabadsága mellett a nagyobb felelősség, az önálló gazdálkodás, időbeosztás stb. jellemző jelenlegi helyzetére.

Bár a pozitív motívumcsoportoknál korábbi igényeinek kielégülése mutatkozik (különösen szexuális vonatkozásban), nem maradnak el sem ezen a területen, sem másutt a viaskodó konfliktushelyzetek és problémák. A megoldásra váró feladatot elől időnként regresszív formában visszamenekül a régi barátokhoz, ismerősökhöz, s elsősorban a család támaszát keresi. A felnőttek és a család már nem a renitenskedő „kamasz” elé tornyosuló akadálytömeg, hanem inkább egy meleg otthon, ahova tanácsért fordul szorongásai közepette. Ebben az értelemben regresszívnek kell tekintenünk ezt a visszamenekülést, hiszen arra is vall, hogy még nem kötődött eléggé az új formához és nem tudott eligazodni. A kérdés ilyen pszichológiai felvetése számos felsőoktatási pedagógiai probléma felé mutat, többek között a középiskolából a főiskolára való átmenet problémáit vetíti elénk, a sajátos nevelési helyzet módszerbeli specifikumát igényli. A felnőtté válás önérzetes magatartást kölcsönöz a fiatalnak. Óvatos magatartást kíván meg a felnőttek és a pedagógus részéről a kétségtelenül szükséges irányítás, mely azonban nem választhatja a közvetlen beavatkozás formáját.

A barátok, ismerősök, a régi emlékek, a gimnazista évek élményei, sőt a korábbi kisgyermekkor emlékei egyaránt fellelhető a hallgatók álmaiban. Gyakran fordul elő, hogy az osztályfőnökkel, régi tanárokkal a visszavágyódás jellegével álmodnak.

A negatív motívumcsoportok 25,35⁰/o-a közvetlenül a családhoz való kötődésre vonatkozik. A családhoz való kötődés, mint visszavágyódási regresszív forma igen erőteljes. Problémáik megoldásánál egyre jobban igénylik a szülői támaszt, segítséget, megértést és ezért érzelmileg erősen a családhoz kötődnek. *Míg a középiskolában a felnőtté válás, önállósulás igénye következtében a családhoz való ragaszkodás lazábbá vált, addig a hallgatóknál ez egyre erősebbnek mutatkozik.* A legegyszerűbb álmokban csupán megjelenik a család. Édesanyámmal, nagymamámmal álmodtam, édesapám jött felém, élnek a szüleim, visszatérek oda, ahol nevelkedtem, megjelenik előttem a szülői ház képe, együtt vagyok szeretteimmel, testvéreimmel, otthon vagyok. Ez a motívumcsoport a menekülés egyszerű formáját mutatja, s talán legjobban azokban az álmokban fogalmazódik meg, amelyekben az álmodó egyedül érzi magát, támasz nélkül, hiányzik a szülői ház, a régi környezet. „Mikor ide jöttem a kollégiumba, nagyon hiányzott édesanyám. Egy éjjel azt álmodtam, hogy otthon vagyok, édesanyám állt előttem, fehér ruhában és nagyon boldog volt. A szoba a besütő nap sugarától rózsás színekben izzott. Kint a kertben virított a meggyfa fehér virága a zöld levelek között. Végtelenül boldog voltam.” (N. 16.)

A szülői ház felé irányuló nosztalgiát sokszor felváltja a szülők elvesztésétől való félelem, szorongás. Féltik a szülőket, akik az álmokban megbetegednek, vagy

meghalnak. „Az utóbbi időben nagyon sokszor álmodtam elhunyt édesapámról. Édesapám kórházban halt meg egy súlyos műtét során. Álmaimban minden éjjel meghalt. Egyik éjjel álmomban a vonat ütötte el édesapámat. Láttam a felkoncolt emberi testet a mozdony kerekére csavarodva és éreztem a szétömlő meleg vér szagát. Nehezen tudtam felkelni. Egész nap kábult voltam és szédültem. Minden végtagom remegett, bizonytalan volt a járásom. Ez az álom más-más formában mindig előbukkan. Nem tudom mit tegyek, mert nappaljaimat is tönkreteszik.” (N. 362.) Találón mutatja be az egyik hallgató, hogy az ilyen hazavágyódó, féltő, aggódó, szorongó álom az egész napra élményt adó depressziót eredményezhet. „Az álmom általában összefügg a félelemmel. Legutóbbi álmom pl. az volt, hogy édesapám meghalt. Otthon voltunk a temetésén. Mindenki sajnálkozott rajta, hogy ilyen fiatalon meghalt, nem is volt beteg. Arra ébredtem fel, hogy nagyon sírok. Az ilyen álom általában hatással tud lenni rám egész napra, ilyenkor mindig várom a levelet otthonról.” (N. 179.) Ebből a nyomasztó álomból való felébredés hangulatát írta le egy másik hallgató. „Nemrég nagyon rosszat, borzasztót álmodtam. Édesanyám meghalt. Amikor elmondták ezt a rettenetes hírt, úgy éreztem, hogy szinte megreped a szívem. Aztán egy darabig tompán, megsemmisülten álltam. Mintha megszakadt volna bennem valami. Nem éreztem semmit. Furcsa dolgot láttam a következő pillanatban. Mindenki eltűnt, édesanyám élt. Ujjongva, boldogan szaladtam hozzá. Meg akartam simogatni, de felébredtem. Olyan jó érzés volt hirtelen abban a tudatban lenni, hogy nem igaz semmi. Anyuci él, szeretem és nemsokára hazamegyek és látni fogom.” (N. 108.) Az otthoni tájak jelennek meg az olyan motívumoknál is, midőn az álomban felöltik: látom-e még szüleimet, beteg édesapámat, nagymamámat. Az otthonról való elszakadás álombeli vetületét plasztikusan rajzolta az egyik hallgató. „Az állomáson voltunk, és kísérem ki Édesanyámat. Ő ment már a vonat felé a vágányok között, feketében volt és az arcát csak halványan láttam. A sínek között még egyszer megállt és hajlott háttal visszanezett, és én annyira féltem, szorongató érzés fogott el, hogy látom-e még többet.” (N. 121.) (9. sz. ábra.)

Az egyszerű találkozás, majd elszakadás, féltés motívumcsoportjainál összetettebb az otthoni konfliktust tükröző, szorongásos álom. Erre vallanak a következő motívumok: elvesztettem szüleimet, édesapám gyilkos lett, apám fejemhez vágott egy kést, megölöm nagymamámat, édesanyámat udvarlómmal együtt láttam, haragszik rám édesapám, megölték édesanyámat, kivégezték apámat, öngyilkos lett anyám édesapám miatt, rokkant lett édesapám, szüleimet a katonák meggyilkolták, rablók szétdarabolták, szerencsétlenség érte édesapámat, kórházba került, nagyapámat lelőtték, részeg apám anyámat késsel kergette, szüleim elváltak, testvéretem lefejezték, a katonák elfogták az otthoniakat, mostoha apámnak nem kellene a gyermekek, testvérem rablósapat vezére lett, testvéreim felém futnak, és mégsem találkozhatunk. Borzasztó álom lehetett, melynek víziója gyanánt az egyik hallgató azt álmodta, hogy megparancsolták neki, hogy édesapja levágott fejével gurigázzon.

A megsemmisüléstől való félelem motívumcsoportjában elkülönítettük „a halál mint élménytartalom” motívumot, a rombolás, pusztulás borzalmainak álombeli megjelenésétől. Az előzőekben ugyanis közvetlenül a halottal való találkozás, a halál külsőleges jegyeinek tükröződési formáját kerestük. E tekintetben lényeges különbséget találtunk a korábbi életszakaszokban is a közvetlen primitív tárgyi élmények és a halálnak mint absztrakciónak, elvonatkoztatott veszteségnek motívumai között. E csoportba tartozó motívumok pl.: a halott simogat, temetésen veszek részt, emberi csontvázal találok meg, horoggal hullát fogok stb. (10. sz. ábra.) A megsemmisüléstől való félelem szélső értékei a rombolás, pusztulás borzalmi, a háborús katasztrófák magas

arányzámban szerepelnek ezekben az álmokban (16,27%). Egyszerűbb formában egy elemi katasztrófa következményeit álmodják meg, mint pl. süllyedek az iszapban, belefullok, beleesek a tengerbe, rámdőlt a ház, elgázol egy robogó vonat, leszakadt a híd, keresztrefeszítettek, sziklás hegyről véresen lezuhantam, öngyilkos lettem, saját temetésem voltam, fuldokoltam, élve eltemettek, gyilkosságnak vagyok az áldozata stb. Az egyik hallgató találoán írja le idegrendszeri állapotát az ilyen álommal kapcsolatban. „Az utóbbi idő legnagyobb eseményei közé tartozik betegségem időszaka. Éjszaka rettenetes álmaim vannak, mindig a halállal kapcsolatban. Azonban felébredéskor az utóbbi időben nemcsak álomban, hanem ébrenlétemben is kísértett a félelem. Többször álmodtam arról, hogy engem élve temettek el. Félek valamitől. Nem konkrétan a haláltól, mert tudatában vagyok a természetes biológiai folyamat megszűnésének, hanem ez olyan érzés, mintha minden pillanatban meg akarnának ijeszteni. Próbálok magam elfoglalni, olvasással eltölteni az időt, esetleg mással, de csak visszatér a félelem. A kezdeti stádiumban annyit foglalkoztam ezzel a gondolattal, hogy minden nagyobb megerőltetés nélkül el tudtam képzelni saját temetésemet.” (N. 113.)

A 18–20 éves ifjakra jellemző specifikus jegyet találtunk ezen motívumcsoporton belül. A másik nem iránti vonzalom mutatkozik meg a szeretett férfi elvesztésétől való félelemben, valamint azokban a szexuális jellegű szorongásokban, amelyek az álmodó felé irányulnak az álomtartalmak során. Így pl. szerelmemet meggyilkolták, idegen férfi leszúr, barátnőm öngyilkos lett, megölik szerelmemet, meghalt a gyermekem stb. Az egyik hallgató azt írja le, hogy álmában egy fiatal férfit jelenlétében felakasztottak. „Odahaza nálunk az egyik fára a hátam megett fiatal férfit akasztottak fel. Egy szót sem szólt. Tisztán emlékszem rá, hogy még azt is kívántam, bárcsak már megfulladna, hogy ne szenvedjen. Világos nappal egy nyári délután történt. Annyira nagy undorérzés fogott el, hogy felébredtem rá.” (N. 339.)

A háborútól való rettegés, iszonyodás fejeződik ki a hallgatók szorongásos álmaik jelentős részében. Félnak a háborútól, amely terveiket, érzelmeiket halomra dönti. Félnak attól, hogy elveszítik szeretteiket is. „Legutóbbi álomban is háború volt. Édesapámat elvitték katonának. Nagy harcocsit vezetett, én pedig odahaza maradtam anyukámmal és nagyapámmal. Hullottak a bombák és egy a kertünkbe esett le. Az egész ház rengett. Az utcáról az emberek jajszavai behallatszottak. Anyukám és én nagyon sírtunk. Kis idő múlva apukámat láttam. A harcocsit kigyulladt. Apukám nagy nehezen életben maradt. Kórházba került, de hogyan, azt nem láttam. Nekünk meg menekülni kellett. Nagymamámat egy golyó eltalálta és meghalt. Anyukám rosszul lett, segítségért kiabáltam, sírtam és ekkor felébresztettek.” (N. 420.) A háborúban minden összeomlik, és a család elpusztul. „Sétáltunk a kollégium előtt és a Tiszaponton. Szép idő volt, már minden fa lombba borult. Utána szélfúvás jött, azt hallottam, hogy jön a háború, és összeomlott minden előttem. A fák rázuhantak a sétáló emberekre, az épületek összedőltek, a gyermekek szaladgáltak. Nem tudom honnan, előkerült bátyám, és vele szaladtunk anyukáékhoz. Ők már meghaltak. Kettő maradtunk. Jött egy repülő, lebombázta a kollégiumot. Bátyám is meghalt, erre nagyon zokogtam és sírva ébredtem fel.” (N. 366.)

A motívumok között szerepel: a Földön mindenki megsemmisült, vad emberek nyilaznak, szakadék szélére kerülök, hadifogoly leszek, gyilkosok közé kerülök. Az egyik hallgató rémlátása éjszaka annyira megviselte, hogy reggel csuromvizesen kelt fel a lidérces álom következtében. „Ülök egy kocsmában, belép két marcona alak, körülvesznek és rápillantanak, suttoznak, majd kimennek. Rettenetes félelem fogott el, kiszaladtam és sokáig futottam. (Reggel csuromvizes volt a pizsamám.)” (F. 25.) Az egyik nőhallgató filozófikus fejtegetésben keresi az élet értelmét, melynek zavaró

disszonáns szereplője a háború. A fiatalság gyűlöli a háborút, mert „az életét veszélyezteti”, tönkreteszi a szép álmokat. „Nem szeretem hallgatni a politikai eseményeket, főleg ha harcról is van benne szó, mert borzalmas dolgokat álmodom olyankor és ez teljesen felkavar. Félttem az életemet. Sokszor elterveztem, hogyan szeretnék élni. Ilyen álom után mindig az jut eszembe, hogy érdemes-e élni, hiszen meggondolatlan emberek rövid időn belül mindent tönkretesznek. Csak a szép álmokat szeretem, amelyekben nyugalom és biztonság van. Ez egybeesik azokkal, amelyekben vágyaim is megjelennek.” (N. 398.) A háborúban eltorzult vad arckifejezés, durva brutalitás rajza jelenik meg az egyik hallgató álmában. (11. sz. ábra.)

A pozitív motívumok 37,09%-ot tesznek ki. A primitív konkrét vágyak teljesülése, valamint a közvetlen környezet személyeinek, tárgyainak jelentkezése elenyésző számban és jelentéktelen mozzanatként tükröződik hallgatóink álmaiban. Pl. kellemes helyzetbe kerül, jó ételeket, italokat tesznek elébe, kedvenc ruháját ölti magára, új ruhát, motorkerékpárt kap, gazdag lesz, mert megnyeri a lottónyereményt, s ezáltal céljai teljesülhetnek.

A középiskolásoknál nagyobb százalékban szerepelt a közvetlen környezet, az iskola, a tanárok, mint a hallgatók álmaiban. Az I. évfolyamon valószínűleg a még kevésbé izmos csoportkohézió következtében alig van ennek nyoma a hallgatók álmaiban. Feltehetően néhány év után ez a százalékarány megnő.

Az utazás, kirándulás, a romantikus kalandvágy nagy százalékban található meg az álmotartalmakban (25,25%): A fiatalság vágyódik arra, hogy új tájakat, környezeteket lásson, szívesen kirándul, álmában külföldre utazik — földrajzi és történelmi tanulmányainak színhelyére —, híres városokba, tengerpartra, sőt napközi útra megy úrhajón, vadászik, vitorlázik, repül stb. A külföldi utazások ilyen nagyszámú jelenléte arra vall, hogy jogosan, de nagy élményintenzitással készülnek fiataljaink arra, hogy a világot szélesebb körben megismerjék. Az egyik hallgató rajzában a romantikus sátorozás együtt szerepel az autóval. (12. sz. ábra.) A másik hallgató éppen egy repülőútról érkezik meg, valamelyik érdekes városba. (13. sz. ábra.) A magabiztos, mosolygós önabrázolás méreteiben és kifejezési formájában a boldog beteljesülés pozitív élménytartalmára utal.

A fiatalság vágyódik az elismerésre, érvényesülésre, a sikerre. Erőpróbának tekintik a fiatal éveket. Az idevonatkozó motívumok tükrözik azt a sikerélményt, amelyek a versenyt kísérik, amidőn győz, tervei valóra válnak, válogatott labdarúgó, festményeivel sikereket ér el, főszerepet játszik egy filmben, eléri céljait. Az egyik hallgató arról ír, hogy koncertet adott és ünnepezték, tapsolták. „Zongoraversenyre készültem. A verseny előtt már három héttel kimondhatatlan idegállapotban voltam. Minden éjjel a koncerttel álmodtam. Álmomban egyszer gyönyörűen sikerült a koncert, ünnepezt, tapsolt a közönség. Nagyon boldog voltam.” (N. 259.) Ilyen motívumok még pl.: harcait siker koronázza, ha el akarják fogni, hősiessen kivágja magát, verseket ír, meccsen sikereket ér el, kitüntetik stb. Egy matematika szakos hallgató eddig nem bizonyított tétel megoldására jön rá álmában, s ezt tanárai is elismerik. „Analízis óra volt. Egyszer hangosan felkiáltottam: »Megvan!« Az előadó rám nézett, és megszólalt: »Jól van Gyurka, végre.« Én sírva rohagáltam fel s alá, s hangosan különböző matematikai képleteket mondtam. Aztán sorjában gratuláltak... A tétel, amelyet bebizonyítottam álmomban a nagy Fermát-tétel volt!” (F. 497.)

A pozitív motívumcsoportok közül a legjelentősebb a másik nem iránti vonzalom, és társkeresés új jegyeinek megjelenése. A hallgatóknál ez a vonzalom jelentős részben a társkeresés mellett szexuális és sokszor erotikus befejezésre törekszik. Pl. az egyik hallgató arról ír, hogy a szerelem problémái már nem romantikusan mutat-

koznak nála. „Sűrűn szövik át álmaimat az utóbbi időben a szerelem problémái, de nem romantikusan. A társkeresés, az élet további menetének elképzelése, helyem a társadalomban, a munkám körüli problémák szinte álmaimban folytatódnak, mintegy elém hozva előre a jövő fejleményeket. Érdekes, hogy ilyen esetben még álomban, mint kívülálló szelektálom a megvalósítható és megvalósíthatatlan elemeket.” (N. 302.) Egy másik hallgató határozottan szexiális igényét fejezi ki. „Nővel kapcsolatomban még nem volt, bár 19 éves elmúltam, s szeretnék minél hamarabb ilyen szempontból kielégülni. Ezt csak azért mondom el, mert álomban ez már megtörtént. Természetesen ezt nem árultam el senkinek.” (F. 27.)

Nem hiányzik a társkeresés és szerelemérzés romantikus része sem. „Egy romantikus tájon megjelent egy fiú, akivel megismerkedtem. Sok érdekes dolog történt. Ő őrizte a juhokat a legelőn, én meg a libákat. Úgy összebarátkoztunk a végén, hogy közösen tanultunk. Ő egyetemista volt, én főiskolás. Ekkor éppen nyári szünidő volt. Nyaralás közepette játszódtok le az egész.” (N. 15.) Bemutatunk még néhány példát. „... A következő nap véletlenül megint találkoztunk, ekkor nagyon sokáig beszélgettünk. Megvallottuk egymásnak érzelmeinket. Ezután hazakísértem, megcsókoltuk egymást a kapuban, és másnapra randevút beszélünk meg.” (F. 394.) „Egy nagyon szép erdő közepén laktam egy csinos kis villában. A ház környékén szebbnél szebb gyümölcsfák és virágok voltak. Egyszer jött egy csinos, szőke kislány. Sétáltam vele az erdőben. Hallgattuk a madarakat és egyre csak sétáltunk.” (F. 191.) (14. sz. ábra.) A motívumok között szerepel az udvarlás, randevú, séta stb., amelyek rendszerint szórakozással egybekötött formát öltenek. „Ismeretlen helyen jártam. Egy hatalmas virágos réten vezetett az út keresztül. A rét körül erdő volt... Gyönyörűen süttött a nap. Az erdőből madarak csicsergése hallatszott, a réten a virágillat a friss erdei föld szagával keveredett. Mosolyogva mentem az úton. Jó kedvem volt. Egyszer csak valaki mellém lépett. Ő volt az, akire gondoltam, aki a boldogságot jelentette számomra. Ezután kézenfogva mentünk tovább. Miközben néztük egymást, csodálatos, édes dallamú zene csengett mindenütt. Lassan mentünk, s a szellő simogatta arcom. Nagyon, nagyon boldog voltam.” (N. 401.)

A motívumokban tükröződik a „házibuli”, a bál, tánc hangulata, melyeket a siker élménye kísér. „Álomban szép voltam és nagyon jól táncoltam (a valóságban nem) és boldoggá tett ez. Szerettem volna egy fiúval szorosabb kapcsolatba kerülni — a valóságban nem, de álomban ez is sikerült.” (N. 148.) Álomban hosszú haja van, szerelmével autón külföldre utazik. Az álomrészletek a leányok és fiúk közötti kapcsolat egyre erőteljesebb szexuális vonására utalnak.

Fiúk és lányok együtt vannak a kollégiumban és szorosabb kapcsolatba kerülnek egymással. (15–16. sz. ábra.) Erre vallanak még a következő motívumok: szerelmes belém, nekem udvarol, harcolnak értem a férfiak, egészen a legszorosabb értelemben vett erotikus motívumokig, mint pl. új fürdőruhában mutatkoztam a Gellértben, szerelmes lettem egy pilótába, elutaztam vele, szexuális életet éltem, pusztaságban fiúk, lányok együtt voltunk, kettesben nyaraltam vele, örökké együtt maradtunk, közös hálószobánk volt, erőszakkal kapcsolatba került velem, fiú ölelésben ültem, férfival jutottam közelebbi kapcsolatba, beteljesült a szerelmem, csók, ölelés, fiúval való bizalmas, közeli viszony, egy gyönyörű nő rámhajt, a lány az enyém lett, ágyamban volt, hiányos öltözetben tűni elő egy nő stb. Kifejezetten erre vall annak a lánynak a megnyilatkozása is, akinél az ilyen irányú szükségletek hiányérzetet keltenek. „Szeretek egy fiút évek óta, s főleg mióta távol vagyunk, nagyon sokat álmodok róla. Erről sajnos — akármennyire is őszinte akarok lenni — nem vagyok képes többet írni. Valami nem engedi. Pedig ezek az álmok jelentik számomra a boldogságot jelenleg.

Ilyenkor mindig nyugodt, kellemes éjszakám van, s — ha bár nem egészen kipihenve, vagy mosolyogva ébredek, úgy érzem, hogy az elkövetkező szép jövő reményében az élet mégis szép és érdemes élni, de csak Ő érte, és Ő vele.” (N. 193.) A szexuális vágyódás igényét mutatják be a következő álmotartalmak is. „De ím azt látom, pat-tan a rács, s belibben egy addig sohasem látott gyönyörű nő. S közelebb jött . . . rám-hajolt . . . nagyon édes álom . . . majd hirtelen elbújt az ágyam mögé, s a sarokból hallottam négedes, csalogató hangját. Fölugrottam s felébredtem. Sivár való, gyúrt ágy, s az ágy alatt egy acélgolyó, ami még az este gurult el. Mennyivel másabb ez, mint az a drága gyöngy . . .” (F. 465.)

Ebben az életkorban jelenik meg a beteljesedett szerelem igénye a családi élet formájában. Ilyen motívumok pl. jól élünk férjemmel, berendezzük a lakást, lakodal-mam volt, szeretem azt a férfit, akinek a felesége vagyok, tésztát sütök, a férjemet várom, vőlegényemmel együtt meglátogatom a családot, gyermekeim vannak, táplálom azokat stb. Egyik hallgató az esküvőjéről (17. ábra), a másik a lakodalmáról álmodik, mások a beteljesedett szerelmi érzés, a család és a hivatás összekapcsolódá-sáról. Erre vall az egyik lány álomrészlete. „Három év múlva végzek a főiskolán, addig megismerkedem egy hozzám való lánnyal, »főiskolással«, és valahova kikerülünk, mindegy hogy vidékre, vagy városba. Itt jól élünk (mind anyagilag, mind erkölcsileg). A még sok helyen tapasztalható maradiságot együtt felszámoljuk, boldogan élünk, mindenki megért.” (F. 176.) A férjhezmenés utáni vágy a valóságban is kétségtelenül erős hallgatóinkban. Erre mutat a következő idézet is. „Ezzel a fiúval nagyon sokat veszekszünk, s ez foglalkoztat nagyon. A barátnőm azt mondja, én vagyok a hibás. Sokszor megfogadtam, hogy nem veszekszem vele, de egyszerűen nem bírom ki. Leg-utóbb arról álmodtam, hogy egyáltalán nem veszekedtünk. Bármiről volt szó, min-denben megértettük egymást. Utána arra emlékszem, hogy együtt mentünk el a Bala-tonra. Édesanyám sem haragudott (ugyanis nem tetszik neki ez a fiú). Majd utána a felesége lettem, s volt egy nagyon édes kisfiunk.” (N. 361.) A gyermek, a családi áldás igénye erős motívum a 18–20 éves lányokban. (18–19. ábra.) „Sőt még azt is álmodtam, nem is olyan régen, hogy gyermekem született és nagyon örültem neki, de az apa kilétének gondolata, vagy keresése fel sem merült bennem.” (N. 118.) „Mos-tanában gyakran jelenik meg előttem, hogy az esküvőmön vagyunk az egész családdal. A vőlegényem orvos lett, én pedig tanítok. A legjobb, számomra a legszebb, amikor az előzővel egyidőben kisbabám van. Nagyon szeretnék már ott tartani, hogy saját kisgyermekemmel játszhaszak.” (N. 12.) A családi élet utáni vágyódás ezen formája kétségtelenül pozitív és szorosan kapcsolódik az önállóság, az élet beteljesülésének igényéhez. „Busszal mentünk kirándulni valahová a hegyek közé, a férjem, a kisfiam meg én. Egy szép kis erdészháznál állt meg a busz, ahová nyaralni mentünk. Hűvös volt kiint és a kisfiamat egy könnyű gyapjútakaróba takartam és az ölembe vettem, úgy vittem a házba. Ő meg átkarolta a nyakamat, és szinte éreztem, hogy bújik hozzám. Aztán mellénk került a férjem is, mire a kicsi elkezdett hangosan nevetni, és én fel-riadtam. Sajnálom, hogy vége szakadt az álomnak, de mégis jó volt. Rövid álm volt ugyan, csak egy-két kép az egész, de valahogy ez a kis villanás egészen közel hozta hozzám a jövőt, amiért érdemes megtenni mindent.” (N. 41.)

Az önállóság vágya kapcsolódik a hivatás eredményességébe vetett hithez. A hallgatók álmaiban a következő motívumok utalnak erre: mindenki megért, peda-gógus munkám eredményes, megtalálom helyemet a társadalomban, gyönyörű lakás-hoz jutottam, ahol családot nevelek, idegen nyelvet tanulok, eredményes munkámért a szakfelügyelő megdicsért, a falun felszámoltam a maradiságot. Szépen foglalja össze a jövőbe vetett bizalmát, vágyait az egyik hallgatónő, aki falujába akar visszatérni taní-

tani, ahol már tanított is, mert ebben látja életének értelmét, munkájának célját. „Visszatértem abba a faluba, ahol voltam. A gyermekek, valamint a tanártársak is örömmel fogadtak. Kicsit szokatlan volt újra kezdeni a tanítást — úgy álltam a gyermekek előtt, mintha nem is ismertem volna őket. Mikor aztán sok beszélgetés után rájöttem, hogy valóban ők az én gyermekeim, felengedett a szorongásunk, s boldogan meséltük tovább élményeinket. Jó volna újra együtt lenni velük, tanítani, nevelni őket!”. (N. 445.)

A hallgatók érzelmi életének további vizsgálata még sok feladatot ró ránk. Az álmok motívumcsoportjainak feltárása meggyőzött bennünket arról, hogy a korábbi életkorok fejlődéslélektani törekvései mellé újak járulnak. Az ifjúkor izgalmasan érdekes lelkivilágának feltárásához kívántunk ezzel is adalékot szolgáltatni, s megindítani azt a kísérletsort, amelynek további célja a hallgatók, tehát a 18–24 éves ifjak érzelmi életének, s személyiségének alaposabb megismeréséhez vezet.

TÁJÉKOZTATÓ IRODALOM

- BAUMANN, RUDOLF, *Physiologie des Schlafes und Klinik der Schlaftherapie*. Berlin, 1953. 227.
- GATES, JERSILD, McCONNEL, CHALMANN, *Educational Psychology*. Washington, 1942.
- GERÉB GYÖRGY, A hallgatók tanulmányi munkájának lélektani kérdései. *Felsőoktatási Szemle*, 1965. 9.
- GERÉB GYÖRGY—BÁCSKAI JÓZSEFNÉ, Complex-munka szükségessége a gyermekek neurológiai és pszichológiai gondozásában. *Orvosi Hetilap* 29, 1958. 977—81.
- GERÉB GYÖRGY—JÁSZ TIVADAR, A fáradékonyág pszichológiai vizsgálata I. éves főiskolai hallgatókon. *Szegedi Ped. Főisk. Évk. Szeged*, 1958. 55—81.
- GERÉB GYÖRGY—SOMOGYI ISTVÁN, Fáradtsági tényezők vizsgálata és új típusmeghatározási módszerek. *Szegedi Ped. Főisk. Évk. Szeged*, 1961. 199—208.
- GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN, Eljárásmód a félelem motívumainak lélektani vizsgálatára különböző korú általános iskolai tanulóknál. *Szegedi Ped. Főisk. Évk. Szeged*, 1962. 169—81.
- GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN, Az álmok élménytartalmának lélektani elemzése ált. iskolai tanulóknál. *Szegedi Tanárk. Főisk. Tud. Közl.* 1963. 249—79.
- GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN, Ein Verfahren zur psychologischen Untersuchung der Motive der Angst bei Elementarschülern verschiedenen Alters. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, Göttingen, 1963. 146—151.
- GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN, A félelem motívumainak lélektani vizsgálata középiskolai tanulóknál. 1964. *Szeged. Tanárk. Főisk. Tud. Közl.* 1964. 285—308.
- GERÉB GYÖRGY—SZABÓ ZOLTÁN, Kételyek és remények a középiskolások álmaiban. *Szegedi Tanárk. Főisk. Tud. Közl.* Szeged, 1965. 337—52.
- JAKOBSON, P. M., *Az érzelmek pszichológiája*. Budapest, 1962. 418.
- LIEBERMANN LUCY, *Pavor nocturnus*. *Gyermekgyógyászat* 1957.
- LJUBLINSZKAJA, A. A., *Die psychische Entwicklung des Kindes*. Berlin 1961, 626.
- MIKÓ ESZTER, A gyermek félelmei. *Lélekt. Tanulm.* IV. 1940. 73—8.
- NAGY LÁSZLÓ, A háború és a gyermek lelke. *Magyar Gyermektanulmányi Társaság Budapest*, 1916.
- NOWOGROTZKI TADEUSZ, *Fejlődéslelektan*, 1961. 182.
- PŘIHODA VACLAV, *Bevezetés a pedagógiai pszichológiába*. 1960. 390.
- RUBINSTEIN, S. L., *Grundlagen der Allgemeinen Psychologie*. Berlin, 1958.
- TRAMER MORITZ, *Pavor sceleris*. *Z. Kinderpsychiatrie*, 26. 1959. 129—40.
- WALLON HENRI, *A gyermek lelki fejlődése*. Budapest, 1958. 171.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕЖИВАНИЯ В СНОВИДЕНИИ У СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

Д. Гереб—З. Сабо

В данной статье авторы распространяли свой метод на наблюдение переживаний в сновидении у студентов 18—19-летнего возраста. В области анализа сновидений с аспекта психологии развития автора обнаружили особый ход в данном возрасте. Они разрабатывают данные 445 студенток и 120 студентов. В сновидениях отражается и новая форма жизни студентов. В дальнейшем уменьшаются группы мотивов, касающиеся исполнения конкретных примитивных желаний. Преобладающие группы мотивов переживаний в сновидении находятся под специфическими знаками притесняющей связи к семье, влечения к другому полу, искания партнёра. Выдвигается на передний план сексуальные и сексуально-этические вопросы, а также проблемы профессии, призвания, основания семьи.

Авторы сообщают наличие группы мотивов в процентном отношении в таблицах и свой проверочный материал они документируют анализом сновидений студентов, а также аргументационной силой приготовленных о них картин.

PSYCHOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DES ERLEBNISINHALTES DER TRÄUME BEI HOCHSCHULHÖRERN IM ERSTEN JAHRGANG

Von

Gy. Geréb und Z. Szabó

Die früheren Untersuchungen der Verfasser wurden in dieser Arbeit auf Hochschulhörer im Alter von 18—19 Jahren ausgedehnt. Es werden die Daten von 120 Hörern und 445 Hörerinnen verarbeitet. Bei der entwicklungspsychologischen Untersuchung der Träume ist in diesem Lebensabschnitt eine eigenartige Änderung zu beobachten. Die neue Lebensform der Hörer wird auch in den Träumen widerspiegelt. Die Motivgruppe der Erfüllung konkreter, primitiver Wünsche nimmt weiter ab. Dominierende Motivgruppen der Trauminhalte sind durch spezifische Merkmale der angstbedrückten Bindung an die Familie, Zuneigung zu dem anderen Geschlecht, Suche nach dem Gefährten gekennzeichnet. Sexuelle und sexualethische Fragen, Probleme der Laufbahn, des Berufes, der Familiengründung treten in den Vordergrund.

Die prozentuelle Häufigkeit des Vorkommens der einzelnen Motivgruppen wird in Tabellen zusammengefasst und die Untersuchungen durch Analyse der Träume, sowie über diese von den Hörern gezeichnete Bilder als Beweismaterial unterstützt.